

IFJÚSÁG ÉS ÉLET

FÖLDRAJZ-TERMÉSZETTUDOMÁNYI IFJÚSÁGI FOIYÓIRAT
A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG DIDAKTIKAI SZAKOSZTÁLYÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

ECSEDI ISTVÁN HÉZSER AURÉL V. SÁGHELYI LAJOS
ERŐDI KÁLMÁN KARL JÁNOS TEMESI GYÖZÖ
GESZTI LAJOS MAROSI ÁRNOLD VARGHA GYÖRGY
A szerkesztésért és kiadásért felelős
HORVÁTH KÁROLY.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

Budapest, VII., Nürnberg-utca 36. I. em. 10.
A lap előfizetési ára félévre 3 aranypengő.
Egyes szám ára 30 fillér.
Postatakarék-csekk számla: 12,856. sz.
Megjelenik 20 számban, minden hó 5-én és 20-án

Az Egri-Bükk karsztos jelenségei.

Írta: dr. Bárány László.

A Bükknek azt a részét, mely a hegység magvát alkotó fennsíktól délre húzódik s nyugat felől az Eger-patak, keletről pedig az Alföld beszögélése határolja, újabban Egri-Bükknek nevezik. Ez az élesen körül nem határolható terület éppen úgy, mint a hegyvidék többi része, mészkőből áll, mégpedig régi, triasz-korú mészkőből. A mészhegységekben, ha a hőmérsékleti viszonyok megfelelők s elég bőséges a csapadék, mindenütt előállanak az úgynevezett karsztos jelenségek, melyek a víz oldó és vájó munkájának eredményei. A legszebb karsztos formák tudvalevőleg az Adriamelléki Karszt-fennsík-ről ismeretesek, hiszen ettől kapták nevüket ezek a sajátos felszíni alakulatok.

Az Egri-Bükkben igen sok jellemző és érdekes karsztjelenséget lehet találni. A következőkben ezekből akarok néhányat írásban és képen bemutatni.

A mi Bükk-hegységünk úgynevezett felemelt tönk. Ez a kifejezés annyit jelent, hogy a Bükk valamikor jelentékeny

Karros-kúp a Bélkőn.

magasságú hegyvidék volt, amelyet a különböző tényezők: szél, víz, nagy idő lekoptattak, lealacsonyítottak. Az ellaposodott hegyvidék magvát, tönkjét azonban a Föld belső erői újból felemelték. Tehát a hegység valósággal másod-

szor született. Ennek a területnek zöme lekopott s ez teszi ma a Bükk középső tömegét, mely valójában nem is igazi hegység, hanem terjedelmes fennsík. Belőle emelkednek ki a legjelentékenyebb magasságú csúcsok: Istállóskő (959 m), Bálvány (956 m), Magas-Tető (987.6 m). A fennsík déli szélét meredek szakadék határolja. Minden bizonynal ennek mentén történt a hegy tönkjének második feltolódása. A szakadék peremét alkotó csúcsok (Bélkő, Peskő, Símakő, Tarkó, Hegyeskő, Vöröskő, Háromkő) mind meztelen falú sziklából állanak, me-

A Peskő-barlang torka.

lyeknek fehér színe messzire világít s tájképileg igen szép látványt nyújt.

A fennsík felemelkedésekor a csekély számmal lefolyó vizek nagyobb esést kaptak, ezért a délre fekvő, alacsonyabb térszínt rohamosan kezdték pusztítani. Mély völgyeket vágtak bele és sok helyen az elzáró sziklát kapuk vagy szurdokok alakjában átfűrészelték. Ilyen érdekes kapuk: a felsőtárkányi Kőköz, melyen keresztül vezettek a lillafüredi utat. Hasonló szurdokok még: a Szu-szék-kő a Löki-völgyben és a Vaskapu ugyanitt. Igen szép áttörési pont van Répáshuta közelében a Balla-bérc lábá-

nál, a Tarkó alatt a Toldi-kapunál, s végül az Esztác-kőnél. Ennek a kettéhasadt bérnek mély szurdoka, borostyánnal befutott sziklafalai s a csupaszkőzetbe kapaszkodó öreg bükkfái felejtetlen látvánnyal gyönyörködtetik a szemlélőt.

A Bükk-platón egymást követi a legközönségesebb karsztos jelenség: a dolina, vagy magyarul töbör. A töbör tal- vagy csészealakú mélyedés, amely úgy jön létre, hogy a beszivárgó vizek ki-mossák és meglazítják a mészkőrétegeket. Mivel a mészkőnek nincs málladéka, a keringő vizeknek nem áll útjában semmi törmelék, a víztől meglazított kőzetlapok megrogynak, a felületen besüppednek s így alakulnak a dolinák. Néhol szeszélyes összevisszaságban, néhol sorba rendezve követik egymást. Abban különböznek az alpi töböröktől, hogy megtelepszik bennük a növényzet (bokrok és fák is), míg amazok rendszerint kopaszok.

A fennsík mélyébe beszivárgó vizek kisebb-nagyobb medencékben, tartályokban meggyűlnek. Ha sok hó esik télen, vagy bő esők áztatják a hegyvidéket, akkor a medencék vize addig emelkedik, míg eléri a kifelé és lefelé vezető csatornát. Ezen át aztán megered a forrás és önti vizét, míg csak a belső szint alacsonyabb lesz a tulajdonképpeni forrás nivójánál. Az ilyen forrásokat hívjuk időszaki forrásoknak. Ezeket igen nagy számmal találjuk a Bükkben. Működésüket a tavaszi hónapokban szokták megkezdeni s ontják a vizet a nyár derekáig, amikor aztán elapadnak. Ilyenek a Vöröskő, a Kis-Som, a Fekete-Len és elsősorban az Imó-forrás. Ez a víz a Tarkótól délre, a derékban kettészakadt Imókőből tör elő. A forrásnak körülbelül másfél méternyi torkolata van. Mikor az Imó teljesítőképességének tetőpontján van, akkor ugyanilyen vastagságú sugárban ontja vizét. Működése áprilistól július végéig szokott tartani. Rengeteg vizet szolgáltatott az 1926. évben, amikor az alatta fekvő réteket előntötte. Ekkor oly zúgással dolgozott, hogy csendes estén kilométerekre elhallatszott harsogása. A közelmúlt években alig tört elő,

sőt a folyó évben egyáltalán nem működött. A Bükk vállalkozó szellemű kutatói pihenése idején megpróbálták behatolni az Imó belsejébe. Körülbelül ötven méterre sikerült eljutniok. Ezen út alatt két nagyobb üreget találtak. A további kutatást megakadályozta egy igen szűk sziklatorok. Pedig igen érdekes lenne, ha sikerülne a feltételezett főmedencét megtalálni.

Karsztos jelenségek közé tartoznak a barlangok is. Ezeknek száma igen jelentékeny az Egri-Bükkben. A barlangot is a mészkövekben keringő vizek vájják ki. Lassú, néha évszázados munkának eredményei azok a barlangok, amelyeket ma szívesen keresnek fel a turisták, még inkább a barlangkutatók, kiket nagyon csábítanak a Bükk barlangjai, mivel ezek közül sok alig ismeretes, sőt a látogatottabbak sincsenek teljesen feltárva. Fontos ősember-tani lelete miatt (itt találták a magyar föld ősemberének egyetlen csontmaradványát) ismeretes a Balla-barlang Répáshuta község temetője mellett. Ugyancsak ősember lakta az istállóskői barlangot is. Mindkettőnek feltárásában Hillebrand Jenő ősélettannbúvárunk szerzett érdemeket. Nehezen közelíthető meg s ezért kevesek előtt ismert a Peskő-barlang. Ez a hasonló nevű hegy déli oldalában van, oly magasan, hogy szájából már nagyszerű kilátás nyílik az Alföld felé. Csak egyetlen, meredek úton lehet megközelíteni s így az ősembernek kitűnő védelmet nyújthatott. Még nem találták meg benne a prehisztorikus kor emberének csontjait, de tűzhelymaradványok és kőeszközök már napfényre kerültek mélyéből. A barlang mostani szintje körülbelül másfél méternyire telis-tele van csontokkal. Legnagyobb részben madárcsontok. Valószínű, hogy hosszú ideig ragadozók, talán baglyok tanyáztak benne s azok hordták ide zsákmányukat.

Érdekes barlangmaradványokat találni a felsőtárkányi Kőköz szikláiban is. Valószínűleg itt is nagyobb barlang vagy barlangok voltak, amelyek azonban elpusztultak, mikor az erózió átfűrészelte azokat a sziklákat, melyek a Barátrét, Oldalvölgy és Lökrét vizeinek az Eger völgye felé törekvését megakadályozták.

Talán egy pontja sincs a Bükknek, amely a karsztosodás minden tünetét oly nagyszerűen mutatná, mint a Bélkő. Ez a pogány Beél vagy Bél törzs nevét viselő hegyecsúc a fennsíkot délről beszegő kúpok közt a sarokbástya. Széles háta, ormótlan tömege riadt felkiáltójelként szakad ki az Eger-patak völgyéből. Mellső, nyugati oldala egészen le van gyalulva. A hegy derekán a kőfejtők vájta plató s mögötte a lerobbantott, élére állított iszonyú mészkőrétegek, csorba, töredezett csúcsokkal, széles repe-

A felsőtárkányi Kőköz a lillafüredi út kiépítése előtt.

désekkel, ormótlan csipkézettel: mintha óriások kártyacsomói volnának. A rétegek lazák, repedezettek s elég könnyen leomlanak. Ezen az oldalon bányásszák ki a hegyet s a lefejtett köveket sodronypályán szállítják a bélapátfalvi cementgyárba. A hegy lepusztításában tehát az ember és a természet itt vállvetve dolgoznak.

A hegy déli és nyugati oldala meredek. A sziklák mindenütt kibukkannak a gyér növénytakaró alól. A csúc közelében már nincsen fa, csak ritka és alacsony növényzet (pázsitfélék) tengődnek a csupasz rétegefejek közt. Ezért nagyobb

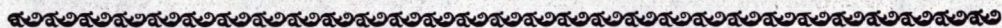
távolságból nézve, a Bélkő fehér sziklái miatt havasnak látszik. A hegy északi oldala éles gerinccel, hirtelen süllyed a mélybe. Ezen a részen nagyon jól láthatók a ferde dőlésű, meztelen rétegefejek.

A Bélkő északkelet felé eső gerince tompább. Itt a vegetációnak sikerült lábát valamennyire megvetnie. A csapadék s a keringő vizek a felületi sziklarétegeket kioldották s szeszélyes, a megfagyott tenger hullámaihoz hasonló karr mezők jöttek létre. Érdekes megfigyelni a növényzetnek küzdelmét a karsztosodással. A csenevész tölgy és mogyoróbokrok mily szívóssággal kapaszkodnak a sziklák hasadékaiba, hogy szétporlaszszak ezeket s lassan termőtalajjává morzsolják a kietlen karsztot.

Ez a küzdelem a Bükk más pontjain is feltűnő, azonban éppen ellenkező irányú lévén, gyors cselekvésre készíti a vidék föld- és erdőbirtokosait. Azokon a lankákon és dombokon, ahol valamikor

az erdőket kímélet nélkül kiirtották, a megmaradt kevés humuszt a szél és víz rohamosan lepusztították. Az ilyen legelőterületeken aztán a vízmosások évről-évre tágulnak, mélyülnek, nagyobbodnak s lassanként a csupas sziklák kerülve felszínre, megindul a karsztosodás. Ahol a szakember éles szeme nem veszi észre ezt a veszélyt s nem siet az ilyen helyek befásításával, ott hamarosan nemcsak fű, de még föld sem lesz. Szerencse, hogy ezt a folyamatot a kozmopolitából magyarrá vedlett s talajban nem változtatós növényvel, az akáccsal könnyen meg lehet állítani. Maga a természet kökény és boróka bokraival siet segítségére a fásítást végző erdészek.

Egyesült erővel talán még meg lehet menteni a mi szép Bükkünk lankás oldalait, s reméljük, hogy a jövő nemzedék ismét árnyas erdőket talál azokon a helyeken, ahol az ősök könnyelműsége kipusztította a fákat.

Szilasy Bálint vitézi élete.

Történelmi korrajz az ifjúság számára.

Írta: Fábrián Gyula.

Azt álmodta, hogy Bálinttal domb tetején állott egy nagy hómező közepén. Egyszercsak kisütött a Nap, elolvadt a hó és kizöldült a vetés. Alig kis idő múlva a búza magasra nőtt, a fejét is kihányta, virágzott, lengett fölötté a szellő és vitte magával a búzavirág milliónyi hímportát, amely úgy hömpölygött a búzatábla fölött, mint valami illatos felhő. És akkor a búzatáblák énekelni kezdtek, szépen, olyan szépen, hogy olyan szépet még életében nem hallott.

*Erdő, erdő, hej, de kerek erdő,
Benne nőtt ki két szál arany vessző,
Körös-körül tövises az ága,
Nem szállhat még a madár se rája!*

A búza-táblák fölött Ferenc páter alakja lebegett feljűk. Kitarta a karját.
— Bálint fiam, Péter fiam, ti miért nem énekeltek?
— Ezt a dalt? Hiszen ez nem istenes vers! Ez csak olyan paraszti virágének!
Semmi értelme sincs.

— Hogyne volna értelme, hiszen — *magyar!*

Azzal eloszlott Ferenc páter alakja.

Reggel Péter nevetett az álmán. No, milyen furcsa! Most már másodszor jelent meg álmában Ferenc páter. Az első álmát értette. De ezt a másodikat igazán nem tudta megmagyarázni.

A molnár legények a szelemenfákat állították a tetőn. Csattogott a bárdjuk. Péter is felment a tetőre, ő is kezébe vett egy szekercét, segített a legényeknek. De nem ment ki az álom a fejéből. Az értelmetlen virágének ott motoszkált a fejében. Nevetett magában. Az énekeknek még a dallamát is tudta. Addig, addig mulatott az álombeli nótán, amíg azon vette észre magát, hogy hangosan énekl, énekl, hogy